

**Türk Modernleşmesinin İlk
Kadın Şairelerinden Nigâr
Hanım ve *Efsûs 1* Üzerine
Bir İnceleme**

Zeynep ÇOLAK

© Copyright 2024

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi AŞ'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

*Bu Kitap, Prof. Dr. Sabahattin KÜÇÜK'ün danışmanlığında yürütülen Zeynep ÇOLAK'a ait "Nigâr Hanım ve Efsûs 1" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

ISBN	Sayfa ve Kapak Tasarımı
978-625-399-477-8	Akademisyen Dizgi Ünitesi
Kitap Adı	Yayıncı Sertifika No
Türk Modernleşmesinin İlk Kadın Şairelerinden Nigâr Hanım ve Efsûs 1 Üzerine Bir İnceleme	47518
Editör	Baskı ve Cilt
Prof. Dr. Sabahattin KÜÇÜK ORCID iD: 0000-0003-4167-3087	Vadi Matbaacılık
Yazar	Bisac Code
Zeynep ÇOLAK ORCID iD: 0000-0001-9501-0727	HIS000000
Yayın Koordinatörü	DOI
Yasin DİLMEN	10.37609/akya.3198

Kütüphane Kimlik Kartı
Çolak, Zeynep.

Türk Modernleşmesinin İlk Kadın Şairelerinden Nigâr Hanım ve Efsûs 1
Üzerine Bir İnceleme / Zeynep Çolak; ed. Sabahattin Küçük.
Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2024.
140 s. ; 135x210 mm.
Kaynakça ve Ek var.
ISBN 9786253994778

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi AŞ

Halk Sokak 5 / A
Yenişehir / Ankara
Tel: 0312 431 16 33
siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

Türk edebiyatının özellikle 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren köklü değişimlere sahne olduğu sıkça dile getirilen bir olgudur. Bu dönem, “Batılı” değerlerin, yaşam biçimlerinin, edebi türlerin, biçimlerin Osmanlı toplumunun gündemine girmeye başladığı bir dönemdir. “Tanzimat Dönemi”nin itici gücünün aydınlar olduğu bilinmektedir.

Batılı anlamda müfredatlarla, formasyonlarla şekillendirilen yeni eğitim ve öğretim kurumlarında yetişen bu aydınların önemli bir bölümünün, özellikle Tanzimatın ikinci döneminden itibaren yeni bir duyuş, düşünüş ve imge dünyası geliştirmek istedikleri yazdıkları eserlerden anlaşılmaktadır. Bu çerçevede eserlerinde gelenekten kopmak isteyen bir gayretin olduğu açık bir biçimde görülebilir. Bu bakımdan, özellikle bir nesil, bu gayreti belirgin bir biçimde yansıttığından ötürü özel bir yere konumlandırılır: “Ara Nesil”.

Her ne kadar bugün söz konusu “Ara Nesil” hakkında tartışmalar devam etse de, bu tartışmaların önemli bir bölümünün böyle bir neslin varlığını bile sorgulama konusu yaptığı bilinmektedir, bu neslin üyeleri olarak kabul edilen şairlerin ve yazarların eserlerini Tanzimat’ın ikinci dönemi ile Servet-i *Fünûn* dönemi arasında verdikleri bilinmektedir. “Ara Nesil” in yalnızca şiir, anı, roman türlerinde değil dil alanında da eserler verdiği bilinmektedir. Bu nesil içerisinde değerlendirilen yazar ve şairlerin önde gelenleri Nabizade Nazım, Menemenlizade Mehmet Tahir, Nigar Binti Osman ve Beşir Fuad’dır.

Bu çalışma söz konusu neslin içerisinde hayatı ve eserleri diğerlerine oranla daha az bilinen, ancak edebi ve sosyo-kültürel tarihimiz açısından son derece önemli bir yere sahip olan Nigâr Hanım’ı ele almaktadır. Bir kadın olarak Nigâr Hanım’ın bu nesle özel bir duyuş, kadın ruhuyla görüş ve hissediş getirdiği bilinmektedir. Bu bakımdan o dönemin yazmaya cesaret edemeyen kadınlarının Türk şiirindeki ilk temsilcilerinden birisi olmuştur. Duyarlı bir kadın ruhuyla mısralara dokunan Nigâr Hanım hemcinslerini yazmaya, yaratmaya teşvik etmiş, onları cesaretlendirmiştir. Nigâr Hanım’ın sanat ve edebiyat tartışmalarının yapıldığı “edebi salonları”, bu salonları Osmanlı’da ilk tesis edenin o olduğu bilinmektedir, bu çerçevede önemli işlevleri yerine getirdiği söylenebilir.

İçinde yaşadığı dönemin bireysel ve toplumsal olgularına hassasiyetle yaklaşan Nigâr Hanım süreç içerisinde Türk edebiyatında kendine has bir yer edinir. Bu yerin oluşmasında eserlerinde kullandığı dilin özel bir işlevinin olduğu

belirtilmelidir. Nigâr Hanım'ın kullandığı dil zaman zaman Divan niteliklerine yer verse de Rezaizade Mahmut Ekrem ve Abdülhak Hamit Tarhan'ın etkisiyle yenilik arayışlarını da açık bir biçimde yansıtır. Bu bakımdan onun ilk eseri *Efsûs 1* özel bir öneme sahiptir. *Efsûs 1* Nigâr Hanım'ı gerçek anlamıyla şaire yapan ilk eseridir.

Bu olguları birer çıkış noktası alan bu çalışma, Nigâr Hanım'ın hayatına odaklanmakta, onun hayatında bir dönüm noktası olan eseri *Efsûs 1*'i bütün yönleriyle ele almaktadır. Bu çalışma ilk olarak on yıldan uzun bir zaman önce bir tez çalışması olarak hazırlanmıştır. Hazırlandığı dönemde *Efsûs 1* henüz günümüz Türkçesine aktarılmamış ve yayımlanmamıştı. Bu bakımdan o dönem bu çalışma bir ilk olma niteliğini taşıyordu. Ancak aradan geçen zaman bu çalışmanın önemini azaltmadı, aksine daha da arttırdı. Zira bu zaman zarfında başka çalışmalar Nigâr Hanım'ın Türk edebiyatındaki yerinin ne kadar önemli olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu bakımdan o dönemde böyle bir çalışma yapmanın aslında saklı olan bir olguyu açığa çıkarma anlamında çok önemli bir 'ilk adım'ı oluşturduğu görülebilir. Bu çalışmayı, bugünden bakılınca bana oldukça 'naif' ama bir o kadar da içten gelen o dili bozmadan, ona çok müdahale etmeden yayımlamayı uygun buldum. Çok az düzeltmeler yaptım.

Bu çalışmanın hazırlık ve yazım aşamalarında yardımlarını benden esirgemeyen sayın Prof. Dr. Zeynep Kerman'a, keskin gözlemleri ve usta yol göstericiliğiyle bu çalışmayı büyük bir sabır ve dikkatle yöneten değerli Hocam Prof. Dr. Sabahattin Küçük'e, kalbi destekleriyle hep yanımda olan sevgili eşim Prof. Dr. Metin Çolak'a, annem Feride Telek'e gönül dolusu teşekkürü bir borç biliyorum. Bu süre zarfında hep yüreğimde yaşattığım babam Ziya Telek'i ise rahmetle anıyorum.

Dr. Zeynep Çolak

Karşıyaka-İzmir, 2 Ağustos 2024.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
--------------------	----------

BÖLÜM I

NİGÂR HANIM'IN HAYATI

1. Ailesi ve Çocukluk Yıllar.....	5
1.1. Eğitimi ve Fransız Mektebi	8
1.2. Okuldan Ayrılışı ve Konak Eğitimi (Rahle-i Tedris)	10
2. Gençlik Dönemi ve Yazma Serüveni	11
2.1. Anne Nigâr Hanım.....	15
2.2. Şiir İlham Eden Kadın	17
2.3. Dönemin Edebiyat Çevreleriyle İlişkileri.....	18
2.4. Nigâr Hanım ve Yabancı Romantikler.....	23
2.5. Divan Edebiyatı Geleneği İçerisinde Nigâr Hanım'ın Yeri.....	24
3. Olgunluk Dönemi ve Hayatının Son Yılları	25

BÖLÜM II

EFŞÛS 1 VE NİGÂR HANIM'IN EDEBİ HAYATINDAKİ YERİ

1. Biçime İlişkin Unsurlar.....	29
1. 1. Yenilik Arayışları	37
1. 2. Biçim-Muhteva İlişkileri	39
1. 2. 1. Vezin	39
1. 2. 2. Kafiye ve Bent Sayısı	42
2. Ortak Temalar	46
2. 1. Aşk ve Ölüm Teması.....	46
2. 2. Din ve Allah Sevgisi	49
2. 3. Mevsimler	49

BÖLÜM III

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE *EFŞÛS 1*

1. Tahmîd.....	51
2. Tasliye.....	51
3. Takdis.....	52
4. Arz-ı Mâ-f'iz-zamir	52
5. Münâcât	54
6. Na't	55
7. Medhiye	56
8. Bahar.....	57
9. Hazan	58
10. Hayal-i Yâre Hitâb	59
11. Ümmîd	63
12. Bir Hastâ-i 'Aşk	65
13. Nerdesin	69
14. Adâda Bir Şeb-i Mehtâb	70
15. Manzume.....	75
16. Fransa Üdebâsından Lamartine'in Âsârından Bir Kıta'nın Tercemesidir.....	77
17. Feryâd	77
18. Bir Gazel	78
19. Bir Şarkı	79
20. Diğer	79
21. Gece Yarısından Sonra.....	80
22. Bir Subh-dem-i Tefekkür.....	82
23. Tahattur Et	83
24. Bir Me'yûsun Hasb-i Hâli.....	84
SONUÇ.....	87
KAYNAKÇA	89
EK: <i>EFŞÛS 1</i> (ORJİNAL METİN).....	93

KAYNAKÇA

- Adıvar, Halide, *Mor Salkımlı Ev*, 4. B., Atlas Kitabevi, İstanbul, 1973.
- Ahmad, Anwar, “Nigâr’ Dergisinin İsmine Esin Kaynağı Olan Türk Şair Nigâr Bint-i Osman”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1052/12719.pdf>, 5 Nisan 2011.
- Aşa, Emel, “1869- 1923 Yılları Arasında Yayımlanan Türk Kadın ve Aile Dergileri”, *Sosyo-Kültürel Değişim Sürecinde Türk Ailesi*, C.3, Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu, Ankara, 1992.
- Alp, Ruken, “Gülten Akın Şiirlerinde Kadın Duyarlılığı”, *Türk Edebiyatı Bölümü, (Yüksek Lisans Tezi), Bilkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007*, <http://www.thesis.bilkent.edu.tr/0003307.pdf> 23 Nisan 2011.
- Altındal, Meral, *Osmanlıda Kadın*, Altın Yayınları, İstanbul, 1994.
- Altuntaş, Ahmet, “Nigâr Hanım: Niran”, <http://www.turkeogretmenligi.8m.com/nigar-hanim.htm>, 6 Nisan 2011.
- Aydınör, Figen, “Tanzimat Döneminde (1839-1876) Kadın Yaşamındaki Modernleşme,” <http://www.belgeler.com/blg/tl9/tanzimat-doneminde-1839-1876-kadin-yasamindaki-modernlesme-modernization-on-women-life-in-ottoman-reformation-period-1839-1876>, 12 Nisan 2011.
- Batıslam, Dilek H., “Divan Şiirinde Hazan”, http://turkoloji.cu.edu.tr/ESKI%20TURK%20%20EDEBIYATI/batıslam_2.pdf, 25 Nisan 2011.
- Bekiroğlu, Nazan, “‘Rappello Toi’ Çevresinde Ekrem ve Nigar Hanım”, <http://www.nazanbekiroglu.org/2000/01/02/%E2%80%9Crappello-toi%E2%80%9D-cevresinde-ekrem-ve-nigar-hanim/>, 15 Nisan 2011.
- Bekiroğlu, Nazan, *Şâir Nigâr Hanım*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998.
- Bekiroğlu, Nazan, “Ahmet Mithat Efendi’nin Nigâr Hanım’a Mektupları”, *Türk Edebiyatı*, Nisan, ss.31-37, 1994.
- Bekiroğlu, Nazan, “Unutulmuş Bir Müşterik Olga dö Lebedeva/ Madam Gülnar”, *Der-gâh*, Aralık 1993, ss.8-10.
- Bekiroğlu, Nazan, “Nigâr Hanım (1862-1918)”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 33. Cilt, Ss. 83, 2007.
- Birinci, Necat, *Nâbizade Nazım*, 1.B., Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara, 1987.
- Çetin, Nurullah, “Tanzimat Dönemi Türk Edebiyatı II”, Ramazan Korkmaz, Gökhan Tunç (Ed.) Eskişehir, Açıköğretim Fakültesi Yayını, 2019.
- Doğan, İsmail, *Tanzimat Sonrası Sosyo-Kültürel Değişmeler ve Türk Ailesi*, C.1, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1992.
- Ecrivaine, Gisele, “Şâir Nigâr Hanım” http://gisele.ecrivain.istanbul.overblog.com/pages/air_Nigar_Hanm411238.html, 12 Nisan 2011.
- Ertaylan, İsmail Hikmet, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Bakü, 1925
- Es, Hikmet Feridun, “Tanmadığımız Meşhurlar: Nigâr Hanım”, *Akşam*, 30 Mayıs 1945-10 Haziran 1945.
- Hamid, Halil, “İslamiyet’te Feminizm”, *Sosyo-Kültürel Değişim Sürecinde Türk Ailesi*, C3, Ba bakanlık Aile Araştırmaları Kurumu, Ankara, 1992.
- Hisar, Abdülhak Şinasi, “Haftalık Edebi Musahabe: Şâir Nigâr Hanım’ın Hatırası”, *Mil-liyet*, 31 Mart 1931.

- Hisar, Abdülhak Şinasi, “Geçmiş Zaman Edipleri: Nigâr Binti Osman I”, *Türk Yurdu*, Aralık, 1956, ss.444-448.
- Hisar, Abdülhak Şinasi, “Haftalık Edebi Musahabe: Şaire Nigâr Hanım’ın Hatırası”, *Milîyet*, 31 Mart 1931.
- İnal, İbnulemin Mahmut Kemal, *Son Asır Türk Şairleri*, 3. B., Dergâh Yayınları, İstanbul 1988.
- İpekten, Haluk, “Aruz Ölçüsü”, Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Ders Notları, Erzurum, 1986.
- Kaplan, Mehmet, *Şiir Tahlilleri I*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1978.
- Kaplan, Mehmet, *Tevfik Fikret, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1971.*
- Kaplan, Mehmet, *İnci Enginün, Birol Emin, Zeynep Kerman, Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi, C.IV-V, İstanbul Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1892.*
- Karaosmanoplu, Yakup Kadri, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, 2.B., İletişim Yayınları, İstanbul, 1990.
- Kolcu, Ali İhsan, *Tanzimat Ve Serveti Fünûn Devirlerinde Batı Edebiyatından Yapılan Şiir Tercümeleleri Üzerinde Bir Araştırma (1859-1901), (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1995.*
- Kolcu, Ali İhsan, *Alfred de Musset Tercümeleleri ve Tesiri, Gündoğan Yayınları, İstanbul, 1999.*
- Köprülü, Fuad, “Nigâr Hanım”, *Yeni Mecmua*, 11 Nisan, 1918.
- Kunoş, İgnaz, *Türk Halk Edebiyatı*, Çev.: Tuncer Gülensoy, Tercüman 1001 Temel Eser Serisi, İstanbul 1978.
- Keskin, Tülay, “Demet Dergisi’nde Kadın ve İlerleme Anlayışı”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/33/273.pdf>, 13 Nisan 2011.
- Nazif, Süleyman, “Nigâr Hanım”, *Servet-i Fünûn*, S.101-1575, 21 Teşrinievvel 1926, ss.354-358.
- Osman, Nigâr Bint-i, *Hayatımın Hikâyesi*, Haz.: Oğulları, Ekin Basımevi, İstanbul, 1959.
- Osman, Nigâr Bint-i, *Efsus I*, Karabet Kasber Matbaası 1304 (1887), İstanbul.
- Önertay, Olcay “Nigâr Hanım ve Tesir-i Aşk”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/13/1160/13667.pdf>, 10 Nisan 2011.
- Parlatır, İsmail, *Tevfik Fikret*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1986.
- Rasim, Ahmet, *Muharrir Bu Ya*, 1.B., Haz.: Hizmet Dizdaroglu, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1989.
- Rauf, Mehmet, “Aks-i Seda”, *Servet-i Fünûn*, S.440, 5 Temmuz 1315 (1897), ss. 378 380.
- Şahabettin, Cenab, “Tedkikat-ı Edebiye: Nirân”, *Mektep*, C.4, S..41, 27 Haziran 1312 (9 Temmuz 1896), ss.645-664.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, 4.B., Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 1976.
- Toros, Taha, “The Poetess Nigâr Hanım/Şair Nigâr Hanım”, *SkyLife*, S..56, Mayıs 1994, ss. 56-64.
- Toros, Taha, “En Yaşlı Kadın Şairimiz Leylâ Hanımefendi”, *Yedigün*, 11 Temmuz1934.
- Uraz, Murat, *Resimli Kadın Şair ve Muharrirlerimiz*, C.2, Tefeyyüz Kitabevi, İstanbul, 1941.
- Uşaklıgil, Halit Ziya, *Kırk Yıl*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1978.

- Ünaydın, Ruşen Eşref, “Diyorlar ki”, der.: Necat Birinci-Nuri Sağlam, Türk Dil Kurumu Ankara, 2002, ss.13- 24.
- Yumusak, Firdevs Canbaz, “Edebiyattan Tarihe, Mimariden Siyasete, Yahya Kemal’i-Nesirleri”,http://www.edebiyat.selcuk.edu.tr/Edebiyat_Web/web/edebiyatdergisi/yeni/sayilar/24/2405.pdf, 20 Nisan 2011.